

ЕКОТУРИСТИЧНА РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯВОРІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

Г. Лисак¹, к. б. н.

ORCID ID: 0000-0003-3388-7966

М. Біляк²

ORCID ID: 0000-0002-5161-645

О. Годованець²

ORCID ID: 0000-0003-2827-2676

І. Любинець²

ORCID ID: 0000-0001-5683-3034

П. Хірівський¹, к. б. н.

ORCID ID: 0000-0001-7246-9260

Н. Панас¹, к. б. н.

ORCID ID: 0000-0003-3737-6338

¹Львівський національний аграрний університет

²Яворівський національний природний парк

<https://doi.org/10.31734/agronomy2019.01.028>

Лисак Г., Біляк М., Годованець О., Любинець І., Хірівський П., Панас Н. Екотуристична рекреаційна діяльність Яворівського національного природного парку

Наведено статистику відвідування екологічних стежок та маршрутів Яворівського НПП. До них належать: еколого-пізнавальні стежки та маршрути – «Стежка Івана Франка», «Крехівські святині», «Верещиця», «Лелехівка», «Головним Європейським вододілом», «Голуби» та п'ять автобусно-пішохідних маршрутів: «Страдч – Чорні озера», «Шляхами Розточчя: від Янова до Крехова», «Яворівський військовий полігон: минуле та сучасність», «Яворівські околиці», «Вікова історія Янова».

Проаналізовано контингент відвідувачів упродовж 2010–2017 років. Найчастіше це були учасники конференцій, семінарів, учні Яворівського, Жовківського районів, студенти львівських закладів вищої освіти. Результати досліджень допоможуть у подальшому планувати рекреаційну діяльність парку.

Наведено характеристику та подано аналіз надходження коштів від рекреаційної, екскурсійної діяльності Яворівського національного природного парку. З'ясовано, що найбільший дохід природоохоронній установі дають зони стаціонарної рекреації: «Верещиця», «Лелехівка», «Оселя Розточчя».

Визначено позитивні та негативні тенденції відвідування екологічних стежок та маршрутів Яворівського НПП. Популярності набуває туризм, який організовує святкування подій, дійств, підтримання традицій та обрядів Яворівщини.

Відзначено популярні місця відвідування рекреантами парку. До них належать: «Стежка Івана Франка», «Верещиця», сакральний комплекс Страдецької гори. Водночас на них здійснюється найбільший рекреаційний пресинг. Відповідно надані рекомендації щодо підтримання зацікавленості туристів без порушення природного балансу.

Ключові слова: Яворівський НПП, рекреаційні об'єкти, екскурсії, рекреаційна діяльність, відвідувачі.

Lisak G., Bilyak M., Godovanets O., Lubinets' I., Khirivsky P., Panas N. Ecoturistic recreational activity of the Yavorivsky National Park

The work contains statistics on visiting the ecological trails and routes of Yavoriv NPP. These include: ecological cognitive trails and routes – «Ivan Franko's trail», «Krekhiv shrines», «Vereshchitsa», «Lelekhivka», «Main European watershed», «Pigeons» and five bus and pedestrian routes: «Stradach – Black lakes», «Roads of Roztochya: from Yanov to Krekhov», «Yavoriv military field: past and present», «Yavoriv outskirts», «Yanov's age history».

The contingent of visitors was analyzed during 2010–2017. The most numerous visitors were participants of conferences, seminars, pupils of Yavoriv, Zhovkva districts, students of Lviv higher educational institutions. The results of the research will help in the future to plan ecologically-comfortable recreational activities of the park.

The article describes the characteristics and provides an analysis of the proceeds from recreational excursion activities of the Yavoriv National Nature Park. It is revealed that the largest income of the nature conservation institution is provided by the zones of stationary recreation: «Vereshchitsa», «Lelekhivka», «Oselya Roztochya».

Positive and negative tendencies of ecological paths and routes of Yavoriv NPP are determined. Tourism is gaining popularity, which organizes the celebration of events, actions, maintenance of the traditions and ceremonies of Yavoriv.

Popular places to visit the park's guests are noted. These include: «Ivan Franko's Trail», «Vereshchitsa», sacred complex of Stradetska Mountaineer. They have the largest recreational pressure. Accordingly, recommendations are made to keep them in a state of interest for tourists, while at the same time without disturbing the natural balance.

Key words: Yavoriv NPP, recreational objects, excursions, recreational activities, visitors.

Постановка проблеми. У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення є найвищою соціальною цінністю. Тому у багатьох державах обслуговування осіб, які потребують відповідних місць для відновлення свого здоров'я, тобто рекреантів, стало не лише самостійною галуззю економіки, а й життєво необхідною формою задоволення потреб людини [2].

Розвиток цивілізації, забруднення екологічних систем навколо великих промислових районів, збільшення психологічного навантаження змушує все більшу кількість людей шукати місця відпочинку та оздоровлення в екологічно благополучних регіонах. Тому ефективна рекреаційна діяльність на базі природоохоронних об'єктів відіграє не тільки важливу роль у розвитку регіону, а й у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекреаційно-туристична діяльність на базі Яворівського національного природного парку (НПП) є невичерпною для викладачів, науковців. Важливою є його роль у вдосконаленні системи екологічної освіти студентів [1].

Важливим аспектом є вивчення рекреаційного навантаження в зонах відпочинку цього парку, тому методи розрахунку рекреаційної ємності є необхідним компонентом досліджень.

У багатьох працях порушено питання розширення природоохоронних територій досліджуваного об'єкта [3]. Передумовами є наявність історико-природоохоронних та рекреаційно-туристичних об'єктів. Проте немає статистичних узагальнень рекреаційної діяльності парку протягом тривалого періоду, що дало б змогу рекомендувати напрями її покращання.

Постановка завдання. Ми ставили завдання здійснити статистичний аналіз рекреаційних ресурсів Яворівського НПП; з'ясувати їхню популярність серед відвідувачів; визначити контингент екскурсантів, суму надходжень за рекреаційну діяльність та її використання з метою природоохоронної діяльності; проаналізувати результати досліджень і надати рекомендації щодо перспектив подальшого розвитку рекреації у парку.

Виклад основного матеріалу. Одним із природоохоронних об'єктів Львівщини, який володіє значними рекреаційними ресурсами для задоволення потреб рекреантів, є Яворівський НПП. Тут чимало привабливих місць для розвитку пізнавального, краєзнавчо-пізнавального, сакрального, пішого, кінного та велосипедного видів туризму, а прикордонне розташування сприяє міжнародним подорожам і контактам [5].

До послуг відвідувачів (табл. 1): відпочинкові осередки – «Верещиця», «Лелехівка», «Козулька», «Середній Горб», «Оселя Розточчя»; еколого-пізнавальні стежки та маршрути – «Стежка Івана Франка», «Крехівські святині», «Верещиця», «Лелехівка», «Головним Європейським вододілом», «Голуби». Розроблено п'ять автобусно-пішохідних маршрутів, які показують цінні історико-культурні та сакральні об'єкти краю: «Страдч – Чорні озера», «Шляхами Розточчя: від Янова до Крехова», «Яворівський військовий полігон: минуле та сучасність», «Яворівські околиці», «Вікова історія Янова» тощо [6].

Осередком екологічного виховання став еколого-просвітницький центр Яворівського НПП [4].

Аналіз екскурсійної діяльності парку за останні вісім років показав, що найбільша кількість екскурсій (357) припадає саме на нього [5–12]. Тут діє музей історичних знахідок з експонатами часів Першої і Другої світових воєн. Організуються майстер-класи з розпису яворівської забавки, з виготовлення воскової свічки та ляльки-мотанки. Функціонують орнітологічний вольєр і дендрарій.

Активно відвідують також екологічні стежки «Стежка Івана Франка» (126 екскурсій) та «Верещиця» (70 екскурсій), сакральний комплекс Страдецької гори (131 екскурсія).

Починаючи з 2014 р. не користуються попитом маршрути «Головним європейським вододілом», «Лелехівка», «Вікова історія Янова» [8], що є негативним явищем. Зменшується кількість екскурсантів до сакральних об'єктів рекреації – Святомиколаївського монастиря у с. Крехові та Страдецької гори.

За вісім років на екскурсіях побувало 26246 осіб. Найбільше (рис. 1) на екскурсантів було 2012 р. (6836 ос.) [7], що становить чверть усіх відвідувачів за період дослідження (2010–2017 рр.).

**Статистика відвідування екологічних стежок і маршрутів
Яворівського НПП (кількість екскурсій)**

Екологічна стежка, маршрут	Рік								Всього
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Еколого-просвітницький центр	24	34	47	52	48	43	48	61	357
«Стежка Івана Франка»	6	16	25	25	23	4	13	14	126
«Верещиця»	15	10	12	10	5	4	6	8	70
«Головним Європейським вододілом»	4	0	1	1	-	-	-	-	6
«Лелехівка»	1	0	3	4	-	-	-	-	8
«Оселя Розточчя»	3	10	17	15	9	5	3	4	66
Сакральний комплекс Страдецької гори	19	34	28	17	11	10	7	5	131
«Крехівські святині»	18	14	8	7	6	2	1	-	56
«Вікова історія Янова»	1	0	4	2	1	-	-	-	8
«Яворівський військовий полігон: минуле та сучасність»	1	4	7	1	-	-	-	-	13

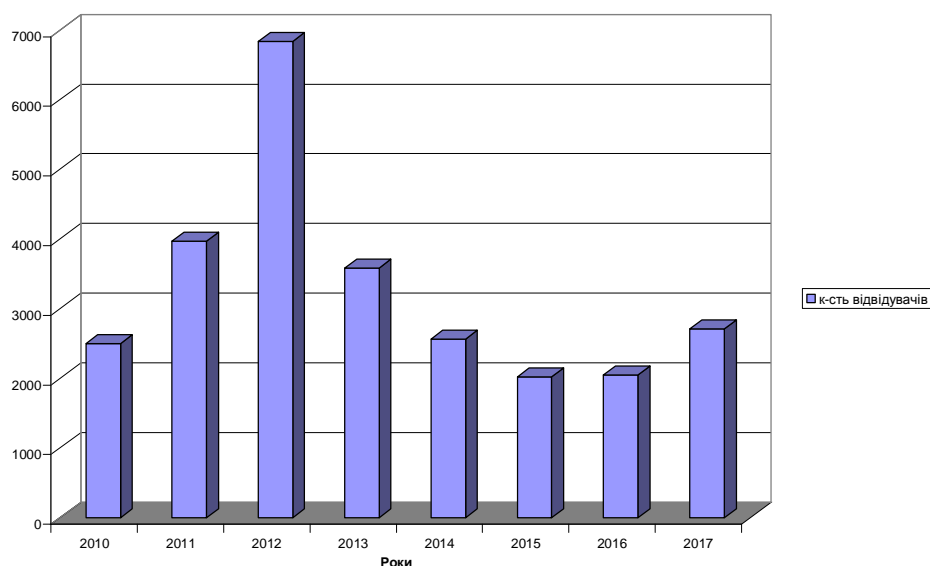

Рис. 1. Динаміка відвідування Яворівського НПП екскурсійними групами, 2010–2017 роки.

Найчисленнішим (рис. 1) на екскурсантів був 2012 рік (6836 ос.) [6], що становить чверть усіх відвідувачів за період дослідження 2010–2017 рр. (26246 ос.). У 2010 р. набуло чинності

розпорядження голови Львівської обласної державної адміністрації «Про Регіональну програму екологічної освіти та виховання Львівщини на 2010–2014 рр.» з метою створення умов для

отримання екологічних знань, розвитку екологічного мислення, свідомості і навичок, формування екологічної культури окремих осіб і суспільства загалом [7]. Одним із завдань Програми було відвідання природоохоронних територій.

Найменша кількість відвідувачів Яворівського НПП припадає на 2015 р. – 2027 осіб і 2016 р. – 2050 осіб [9; 10]. Ймовірно пояснення цьому – політична та економічна ситуація в державі.

Аналіз контингенту екскурсантів (табл. 2) показав, що основними відвідувачами рекреаційних об'єктів Яворівського НПП є учні шкіл Львова (3643 ос.) та учні шкіл Яворівського району (3001 ос.) [11]. Сучасні інтерактивні засоби рекреаційно-туристичної діяльності з дітьми шкільного віку підібрані вдало, вони дають ефективні результати.

Частими гостями парку є учасники конференцій, семінарів (3010 ос.), студенти львівських навчальних закладів (1688 ос.), учасники екопросвітницьких акцій (1361 ос.) та учні Жовківського району (1143 ос.) [10]. На жаль, з 2012 р. припинили відвідувати екскурсійні об'єкти відвідувачі навчального центру податкової ад-

міністрації у Західному регіоні (припинив свою діяльність), представники профспілок, діти з пришкільних таборів області (призупинено фінансування).

На теренах Яворівського НПП набуває розмаху розвиток подієвого туризму, зміст якого полягає в організації масових святкувань, дійств, які розкривають традиції та обряди Яворівщини. Збереження й примноження народних звичаїв позитивно впливає на екологічну свідомість відвідувачів.

Молодіжний фестиваль туристичної пісні «Бабине літо» став першим кроком до застосування території Яворівського НПП в організації культурно-масового дозвілля, що сприяє формуванню екологічної культури та свідомості молодого покоління.

З 2009 р. проводиться наймасовіший захід «Йорданське святкування» – єднання людини з природою у традиціях йорданських свят: освячення води, купання в ополонці тощо. У 2013 р. започатковано етнофестиваль «Яворівська бавниця», приурочений до Дня працівника природно-заповідної справи.

Таблиця 2

Відвідування екскурсантами Яворівського НПП

Відвідувачі, осіб	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Разом
Учні шкіл Яворівського району	168	506	324	616	363	220	299	505	3001
Студенти Львівських навчальних закладів	512	336	433	129	208	70	-	-	1688
Іноземні делегації	26	53	89	80	212	218	121	2	801
Учасники екопросвітницьких акцій	338	663	332	-	-	-	-	28	1361
Представники профспілок	142	127	-	-	-	-	-	-	269
Відпочивальники санаторіїв «Шкло», «Немирів»	162	348	34	55	135	-	-	98	832
НЦ податкової адміністрації у Західному регіоні	129	114	-	-	-	-	-	-	243
Учасники семінарів, конференцій	-	92	293	681	518	548	548	330	3010
Відпочивальники від туристичних фірм	-	33	264	239	24	35	-	-	595
Дитячі табори, сиротинець Золочівського р-ну	-	-	260	89	13	-	-	-	362
Учні Жовківського р-ну	-	-	-	186	500	226	157	74	1143
Учні шкіл Львова	-	-	-	279	454	542	864	1 504	3643
Інші групи	-	40	-	-	-	4	95	14	153

Започаткований і екопаломницький туризм – разом із викладачами духовної семінарії м. Львова було організовано прощу, яка мала й екологічний характер, виховувала дбайливе ставлення до Божого творіння – природи.

З метою поширення інформації про унікальні куточки Яворівського НПП видано інформаційні двомовні (українсько-англійські) буклети «Яворівський НПП – регіон туризму та відпочинку», «Еколого-просвітницький центр Яворівського НПП – осередок екологічної освіти регіону Розточчя», «Яворівський НПП як складова біосферного резервату «Розточчя» пізнаймо його природу», «Стежка Івана Франка – поєднання світу літератури та природи» та ін.; фотоальбом «15 років на Українському Розточчі», а також закладки-календарі, флаєри («Не рвись далеко, відвідай своє!», «Відпочинковий осередок Оселя Розточчя», «Подієвий туризм Яворівського НПП», «Обери свій бік», «Обери свої традиції», «Молодіжний фестиваль туристичної пісні «Бабине літо»»).

Для впорядкування еколого-пізнавальних стежок, туристичних маршрутів, рекреаційних зон, забезпечення елементарних умов для відпочинку щорічно витрачаються значні кошти. Від-

повідно адміністрація парку ввела платні послуги за відвідування та користування спеціально відведеними та облаштованими місцями для відпочинку. Розрахунок плати здійснено згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. № 1913, де затверджено перелік платних послуг, які можуть надавати бюджетні установи природно-заповідного фонду.

Для збільшення кількості туристів в Яворівському НПП розробляють оптимальні ціни на рекреаційні послуги, які відповідають платоспроможності рекреантів. Ціни розроблено як для дорослого населення, так і для дітей.

Сума доходів (рис. 2) за туристично-рекреаційну діяльність за вісім років склала 1311879 грн [5–12].

Слід зазначити, що основний дохід Яворівському НПП приносить оплата відпочивальників у зонах стаціонарної рекреації, а саме: «Верещиця», «Лелехівка», «Оселя Розточчя».

За екскурсійні послуги парк отримав за досліджуваний період лише 6 % доходу. Важливо, щоб отримані кошти сприяли відновленню природи від людського пресингу, нормували рекреаційне навантаження та сприяли охороні об'єктів природно-заповідного фонду.

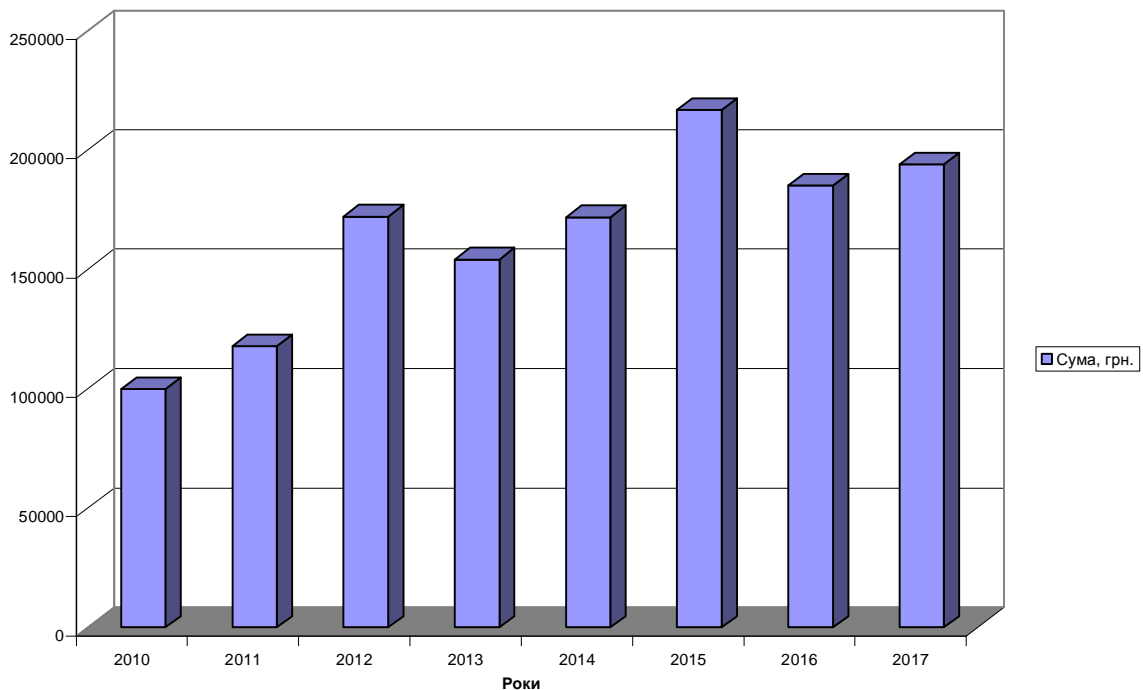

Рис. 2. Загальне надходження коштів від рекреаційної діяльності Яворівського НПП за 2010–2017 роки.

Висновки. Щоб підтримувати популярність рекреаційних об'єктів парку, важлива співпраця управлінських структур із навчальними установами та парком, а саме скерування молодого покоління до практичного навчання природоохоронної діяльності, мотивації на здоровий спосіб життя молоді.

Вагомими для туристів можуть стати й екопаломницькі тури з релігійними акцентами бережливого ставлення до природи.

Отже, Яворівський НПП на цей час відіграє значну роль у сталому використанні природних цінностей для потреб населення.

Бібліографічний список

1. Біляк М. В., Годованець О. Б., Хірівський П. Р., Панас Н. Є., Лисак Г. А. Роль Яворівського НПП у вдосконаленні системи екологічної освіти студентів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку*. Львів, 2018. С. 235.
2. Герців О. Р. Розвиток екотуризму та оцінка туристичного руху у Яворівському національному природному парку. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку*. Львів, 2018. С. 245.
3. Зінько Ю. В., Кравчук Я. С., Мальська М. П. Природоохоронні та рекреаційно-туристичні аспекти розширення Яворівського НПП. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку*. Львів, 2018. С. 272.
4. Лазурко М. С., Плєсак С. М., Мірило З. Р. Еколого-просвітницька діяльність Яворівського НПП. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного природного парку*. Львів, 2018. С. 284.
5. Любинець І. П., Стельмах С. М., Більський І. А. Літопис природи Яворівського НПП. 2011. Т. 11, 215 с.
6. Любинець І. П., Стельмах С. М., Більський І. А. Літопис природи Яворівського НПП. 2012. Т. 12, 208 с.
7. Любинець І. П., Стельмах С. М., Більський І. А. Літопис природи Яворівського НПП. 2013. Т. 13, 247 с.
8. Любинець І. П., Стельмах С. М., Більський І. А. Літопис природи Яворівського НПП. 2014. Т. 14, 257 с.
9. Любинець І. П., Стельмах С. М., Годованець О. Б. Літопис природи Яворівського НПП. 2015. Т. 15, 226 с.
10. Біляк М. В., Любинець І. П., Стельмах С. М. Літопис природи Яворівського НПП. 2016. Т. 16, 236 с.
11. Біляк М. В., Любинець І. П., Стельмах С. М. Літопис природи Яворівського НПП. 2017. Т. 17, 252 с.
12. Біляк М. В., Любинець І. П., Стельмах С. М. Літопис природи Яворівського НПП. 2018. Т. 18, 249 с.

Стаття надійшла 25.02.2019.